

Lekcja 1

6 stycznia

JAK CZYTAĆ KSIĘGĘ PSALMÓW

Tekst przewodni: Łk 24,44.

Księga Psalmów zwana także *Psalterzem* stanowi arcydzieło starożytnej hebrajskiej poezji. Jako natchniony i inspirujący zbiór pieśni *Księga Psalmów* wyraża rozmaite odczucia i zmagania wierzących od czasów zjednoczonego królestwa izraelskiego (X w. p.n.e.) po okres po niewoli babilońskiej (V w. p.n.e.) *Psalterz* zawiera szeroki wybór rodzajów poezji: pieśni dziękczynne, pieśni chwały, wyznania win, modlitwy o ratunek, prośby o ochronę, przekleństwa, rozmyślania nad dziełem Stwórcy itd. Uważne studium *Księgi Psalmów* w bieżącym kwartale będzie miało na celu między innymi przyjrzenie się tej różnorodności.

Tematy lekcji

W ramach wprowadzenia do studium tego kwartału poruszymy następujące wstępne tematy:

1. Historyczne tło *Księgi Psalmów*,
2. Rodzaje lub kategorie pieśni tworzących zbiór,
3. Biblijne wskazówki dotyczące oddawania czci Bogu.

Ponadto poszerzymy nasze studium *Księgi Psalmów* analizując następujące zagadnienia: (a) struktura *Księgi Psalmów*, (b) rozmaite narzędzia literackie stosowane przez psalmistów w celu wyrażania emocji, (c) szczególnie podział ksiąg w ramach *Księgi Psalmów*.

Część II: Komentarz

Starannie zorganizowany „śpiewnik kościelny”

Psalterz jest zbiorem ksiąg zredagowanym w V wieku p.n.e., najpewniej przez Ezdrasza i współpracujących z nim skrybów.

Księga dzieli się na pięć części, wskazując na zamysł redaktorów, by ułożyć pieśni w tematycznym porządku, zarówno chronologicznym, jak i historycznym (zob. poniższa tabela).

Księga Psalmy Tematyka

I 1-41 **Konflikt między Dawidem a Saulem, osobiste lamentacje.** Większość psalmów w tej części wspomina o nieprzyjaciółach psalmisty nazywanych przez niego „wrogami”. W tej części wyróżniają się Ps 1; 2; 24.

II 42-72 **Królowanie Dawida.** Psalmista wspomina o wrogach w wielu psalmach w tej części. Szczególnie wyróżniające się psalmy w tej części to Ps 45; 48; 51; 54-64.

III 73-89 **Kryzys asyryjski w VIII w. p.n.e.** Zbiór psalmów synów Asafa i synów Koracha. Szczególny psalm: Ps 78.

IV 90-106 **Teologiczna refleksja po upadku Jerozolimy w 586 r. p.n.e., zbiór psalmów pochwalnych - 95-100.** Szczególne psalmy to Ps 90; 103-105.

V 107-150 **Chwała i refleksja po niewoli babilońskiej, nowa era, zbiór Alleluja - 111-117, psalmy pielgrzymkowe - 120-134.** Szczególne psalmy: Ps 107; 110; 119.

Nasz kościół posiada własny zbiór pieśni do nabożeństwa. W języku polskim nosi on tytuł *Śpiewajmy Panu*. Pieśni w kościelnym śpiewniku są zebrane w porządku tematycznym. *Psalterz* jest zorganizowany podobnie, choć w tym przypadku pieśni zostały zebrane raczej w porządku chronologicznym niż tematycznym.

Pan pragnie, byśmy starannie przemyśleli praktyki i narzędzia służące oddawaniu Mu czci. Powinniśmy dążyć do tego, by oddać Mu wyłącznie to, co najlepsze. Ta zasada dotyczy nie tylko przeprowadzenia nabożeństwa, ale także jego planowania i organizowania. Wbrew współczesnym pomysłom i popularnym trendom stawiającym na swobodę w stylu nabożeństwa *Księga Psalmów* wskazuje, iż musimy być zorganizowani i uporządkowani w oddawaniu czci Bogu.

Z drugiej strony porządek i organizacja w żaden sposób nie wykluczają różnorodności, którą także powinniśmy uwzględniać w naszych nabożeństwach. W tym celu dobrze byłoby, gdybyśmy zapoznali się ze strukturą *Księgi Psalmów* przedstawioną powyżej. Zacniemy od spostrzeżenia, że każda z pięciu części *Psalterza* kończy się psalmem zawierającym doksologię czyli liturgiczne wyrażenie chwały dla Boga. Te pięć psalmów to: Ps 41; 72; 89; 106; 150.

Ps 1 skupia się na temacie *Tory*, a Ps 2 dotyczy królestwa Mesjasza. Oba te tematy są jednymi z głównych w *Księdze Psalmów*. Niektórzy bibliści uważają, że te dwa psalmy są niejako wstępem do całej księgi.

Zauważamy także, że pewne kluczowe psalmy (Ps 2; 72; 89) są rozmieszczone w bardzo istotnym miejscach *Księgi Psalmów*. Wielu teologów uważa, że Ps 89 znajduje się w samym środku *Psalterza*, a dotyczy przeniesienia nadziei Izraela na Pana po upadku królestwa Dawida.

Piąta część *Księgi Psalmów*, na którą składa się pięć ostatnich psalmów, dotyczy chwały dla Boga. Psalmy te zaczynają się i kończą słowem „Alleluja”, które oznacza „Chwała Jahwe!”. Są one pełne emocjonalnych wyrazów chwały dla Boga w ramach oddawania Mu czci (Ps 146,1-2; 147,12; 148,1-5.7.13-14; 149,3.6; 150,1-6), śpiewania Panu (Ps 147,7; 149,1), radowania się w Panu (Ps 146,5), radowania się Królem Syjonu (Ps 149,2) oraz wyrażania „radości z chwały” (Ps 149,5).

Mamy wspaniałą przywilej zorganizowanego wyboru pieśni, którymi posługujemy się oddając chwałę Bogu. Wybór pieśni do nabożeństwa powinien wyrażać czystą intencję oddawania czci Panu i wywyższania Jego łaski.

Pięknie ukształtowany Psalterz

Uważne studium poszczególnych psalmów świadczy o ich niezrównanym pięknie. Psalmiści stosowali szereg technik literackich w celu tworzenia wzniosłej poezji. Wśród wyrażen, których raz po raz używali, znajdują się środki wyrazu takie jak porównania i antropomorfizacje. Porównanie to wyrażenie, w którym dwa dość rozbieżne obiekty zostają zestawione razem przy pomocy słowa „jak” lub „jako” (Ps 1,3). Antropomorfizacja polega na przypisaniu ludzkiej formy czy cech istocie lub rzeczy nie będącej człowiekiem, w tym zwłaszcza bóstwu (Ps 18,9-11).

Psalmiści używali także środków literackich i wyrażen zawierających zamiennię, w tym: metonimię, figurę retoryczną polegającą na zastąpieniu nazwy obiektu czy pojęcia inną nazwą, z którą jest ono związane (Ps 2,5), synekdochę (ogarnienie), figurę retoryczną, w której część jest użyta zamiast całości albo całość zamiast części albo szczegół zamiast ogółu czy ogół zamiast szczegółu (Ps 44,7), a także maledykcję (złorzeczenie) (Ps 109,7). Psalmiści stosowali także akrostych (Ps 119), formę poetycką, w której pierwsze litery kolejnych linii tworzą słowo czy zdanie. Zauważamy także użycie anafory czy powtórzenia słowa lub słów na początku dwóch i więcej wersów w wierszu czy tekście pieśni (Ps 136). Ponadto zauważamy figury retoryczne takie jako pominięcie i supresję, w tym elipsę czyli nagłe przejście od jednego tematu do innego (Ps 21,13), niedomówienie czyli nagłe przerywanie w połowie zdania, niejako z niemożności czy niechęci kontynuowania (Ps 6,4), oraz erotemę czyli użycie retorycznego pytania (zastosowanego wyłącznie w celu wywołania efektu albo wtrącenia potwierdzenia czy zaprzeczenia, bez oczekiwania odpowiedzi [Ps 106,2] itd.).

Wszystkie te figury retoryczne i inne środki literackie stosowane przez autorów *Psalterza* świadczą o literackiej złożoności i niezrównanej biegłości poetyckiej.

Wielość rodzajów psalmów

Ogólna klasyfikacja psalmów została poruszona we wtorkowej części lekcji. Poniżej podajemy bardziej szczegółowy podział pieśni *Psalterza*. Oczywiście nie jest on ostateczny, gdyż można go jeszcze pogłębić.

1. Pieśni

- Pieśni ogólne: 8, 29, 33, 100, 103, 104, 111, 113, 114, 117, 135, 136, 145-150.
- Pieśni historyczne: 78, 105.
- Pieśni Syjonu: 46, 48, 76, 87, 122.
- Pieśni królewskie: 47, 93, 96-99.

2. Lamentacje

- Lamentacje indywidualne: 3, 5, 6, 7, 12, 13, 17, 22, 25, 26, 28, 31, 35, 36, 38, 39, 43, 51, 54, 55-57, 59, 61, 63, 64, 69-71, 86, 88, 102, 109, 120, 130, 140-143.
- Lamentacje wspólnotowe: 44, 60, 74, 77, 79, 80, 82, 83, 85, 90, 94, 106, 108, 123, 126, 137.

3. Formy mieszane

- Psalmi królewski: 2, 18, 20, 21, 45, 72, 89, 101, 110, 132, 144.
- Osobiste dziękczynienie: 9, 10, 30, 32, 34, 40, 41, 92, 107, 116, 138.
- Wspólnotowe dziękczynienie: 65-68, 118, 124.
- Osobiste psalmy ufności: 4, 11, 16, 23, 27, 62, 84, 91, 121, 131.
- Wspólnotowe psalmy ufności: 115, 125, 129, 133.
- Psalmi liturgiczne: 15, 24, 134.
- Profetyczne napomnienia: 14, 50, 52, 53, 58, 75, 81, 95.
- Psalmi dydaktyczne: 1, 19, 37, 49, 73, 112, 119, 127, 128, 139.

Układ tej listy świadczy o tym, że psalmy zostały napisane zarówno jako pieśni osobiste, jak i wspólnotowe. Współczesna zachodnia kultura akcentuje indywidualizm ponad poczuciem wspólnoty. Jednak starożytni Hebrajczycy mieli silne poczucie wspólnoty, którego i my jako chrześcijanie nie powinniśmy tracić, zwłaszcza w świetle faktu, że jako Kościół jesteśmy globalną społecznością mającą ogólnoświatową misję do wykonania.

Ostatnie spostrzeżenie, jakie nasuwa nam powyższy katalog, to że psalmy są przypisane do różnych życiowych okazji. Są wśród nich pieśni do indywidualnego i wspólnotowego nabożeństwa, duchowe pieśni

królewskie, pieśni pielgrzymek do świętego miasta oraz pieśni towarzyszące uroczystościom religijnym. Dla pisarzy biblijnych uwielbienie Boga było aktywnością, która nie ograniczała się jedynie do świątyni. Uwielbienie Boga było ich sposobem życia.

„Zbiory” w *Księdze Psalmów*

Lekcja tego tygodnia nawiązuje do zbiorów pieśni na szczególne okazje, takich jak *Pieśni Stopni* (Ps 120-134) i *Hallel Egipski* (Ps 113-118). Bibliści odkryli więcej powiązań między poszczególnymi psalmami. Jedno z takich powiązań występuje między Ps 15 i Ps 24 (Zob. W. Brown, „‘Here Comes the Sun!’ The Metaphorical Theology of Psalms 15–24”, w: *The Composition of the Book of Psalms*, Leuven 2010, s. 260). To powiązanie można przedstawić przy pomocy następującej chiastycznej struktury:

- A. Ps 15 (Liturgia wejścia)
- B. Ps 16 (Pieśń ufności)
- C. Ps 17 (Modlitwa o pomoc)
- D. Ps 18 (Pieśń królewska)
- E. Ps 19 (Objawienie: Stworzenie i *Tora*)
- D'. Ps 20-21 (Pieśni królewskie)
- C'. Ps 22 (Modlitwa o pomoc)
- B'. Ps 23 (Pieśń ufności)
- A'. Ps 24 (Liturgia wejścia)

Chiazm jest rozszerzonym paralelizmem (zob. krótkie wyjaśnienie pojęcia paralelizmu we wtorkowej części lekcji). Na zasadzie analogii chiazm jest podobny do lustrzanego odbicia, gdyż jego druga część jest powtórzeniem pierwszej w odwrócony sposób (niejako lustrzanym obrazem). Zazwyczaj środek chiazmu wskazuje na zasadniczy temat paralelizmu. Ideą przedstawioną w chiastycznej strukturze, którą tworzą Ps 15-24, jest wywyższenie objawienia Boga przez Jego stworzenie i Jego Słowo. Ta chiastyczna struktura jest zamknięta dwoma psalmami, które łączą się ze świątynią i zaczynają się podobnymi pytaniami (por. Ps 15,1 z Ps 24,3).

Ten chiazm sugeruje, że redaktorzy *Psalterza* pracowali starannie nad jego organizacją i prezentacją. Najwyraźniej Duch Święty inspirował ich przy tej pracy.

Część III: Zastosowanie

W psalmach znajdujemy szeroki wachlarz emocji właściwych ludzkiemu doświadczeniu - od najwyższej czci po najgłębszy smutek. Choć *Księga Psalmów* powstała 2500 lat temu, wykracza poza czasy, w których została napisana i zachowuje pełnię swego znaczenia także dla nas. W tym kwartale zachęć uczestników lekcji, by korzystali z psalmów jako osobistych modlitw.